

УДК [327 : 94] (410) «200...»

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анастасія Хмель, Валентина Єрмоліна

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10
e-mail: hmelnastia@ukr.net

Останнім часом дослідження та висвітлення явища «євроскептицизму» стало вкрай поширеним і серед науковців і серед публіцистів. Пов'язано це, у першу чергу, із внутрішньою та зовнішньою політикою Великої Британії на початку ХХІ ст., особливо після кризи Єврозони 2007-2008 рр. Ця криза болуче вдарила по матеріальному стану багатьох європейців, що, у свою чергу, призвело до хвилі євроскептицизму й у багатьох інших країнах ЄС, а не лише у Великій Британії.

Але випадок євроскептицизму Великої Британії особливий з кількох причин. По-перше, саме Королівство й є батьківщиною даного явища. По-друге, протягом всього існування ЄЕС/ЄС Британія скептично ставилася до об'єднання, не мала бажання спочатку на вступ до ЄОВС, ЄЕС, потім на поглиблення інтеграції ЄС, а прагнула лише використовувати економічні переваги членства в ЄС. По-третє, таке її ставлення призвело до проведення референдуму 23 червня 2016 р. щодо членства в ЄС і до початку процесу виходу, адже громадяни під час плебісциту висловилися за вихід Британії з ЄС.

Які наслідки буде мати вихід Великої Британії з ЄС для самої Британії, для майбутнього ЄС важко передбачити, але є можливість зрозуміти сутність даного феномену, особливості його прояву, що надає шанс корегувати його вплив на стабільність і розвиток Європи, що актуалізує тему даного дослідження.

Отже мета статті – показати особливість британського євроскептицизму та його вплив на зовнішню політику країни на початку ХХІ ст.

Ступінь наукової розробки теми засвідчує її важливість та актуальність на сьогодні. Даною темою опікуються науковці багатьох країн: британці, поляки, естонці, українці, росіяни й інші. Зокрема, можна назвати наступних: А. Корсакова, І. Узнародова, Г. Вахняка, О. Оськіна, Р. Таггарта, О. Тарнавського, К. Прісмантайте, М. Шепелева, Є. Артёмову, І. Бусигіну, Л. Воробйову й ін. Однак вже після проведення референдуму у Британії ця тема майже зникла

з кола наукових досліджень і, більшою мірою, висвітлюється мас-медіа, що засвідчує потребу у нашому дослідженні.

Варто наголосити, що британці не мають монополії на євроскептицизм. Але саме у британському мейнстрімі присутність цього явища помітна найбільше. Наприклад, коли було підписано Римський договір у 1957 р., Британія послала до Брюсселя Р. Брестерсона, середнього торгового представника, а не міністра, для того, аби спостерігати, а не приєднуватися [10].

Звернемося до визначення та різновидів євроскептицизму. Як зазначає О. Оськін (Польща-Україна), феномен євроскептицизму став предметом наукового аналізу у країнах Європи та США наприкінці ХХ ст., причому спостерігається стабільне зростання інтересу до цього явища [4, с. 26]. І додає, що визначення поняття євроскептицизму є досить складним завданням, не звертаючи уваги на те, що термін «євроскептицизм» досить тривалий час використовується у ЗМІ, наукових працях і суспільно-політичних дискусіях. Розуміння та визначення терміну євроскептицизму залежить від авторського підходу до типологізації заперечення ідеї євроінтеграції. О. Оськін наводить визначення «П. Таггарта: євроскептицизм – це позиція, яка заперечує (повністю або частково) ідею європейської інтеграції». Далі автор зазначає, що наявні на сьогодні дослідження щодо євроскептицизму містять у собі різні підходи до типологізації цього явища: це поділ на суб'єкти, які проявляють свою опозиційність і сам ступінь заперечення процесу європейської інтеграції. Для визначення суб'єктів опозиційності використовують запропонований П. Таггартом поділ на дві групи: суспільний і партійний євроскептицизм [4, с. 27-28]. Суспільний євроскептицизм виявляється та досліджується під час виборів, референдумів, соціологічних та оціночних опитувань. Другий тип, партійний, проявляється у сфері діяльності політичних партій.

У нашому випадку ми будемо аналізувати діяльність останнього, партійного євроскеп-

тицизму, оскільки саме він безпосередньо впливає на формування та реалізацію зовнішньої політики країни.

Отже, під євроскептицизмом розуміють скептичне, негативне ставлення до процесів інтеграції у рамках Європейського Союзу. Крім загального неприйняття інтеграції, євроскептики можуть виступати і проти окремих проєктів Союзу: європейської Конституції, введення єдиної валюти, наддержавних утворень і федералізації ЄС. Часто євроскептики виступають з позицій підтримки національних держав, їх суверенітету та висловлюють побоювання, що подальша інтеграція завдасть їм непоправної шкоди, призведе до втрати права самим визначати свою долю [6].

Значимо, що не можна говорити про євроскептицизм як про політичну ідеологію, що оформилася, оскільки різні політичні сили можуть використовувати окремі елементи скептицизму щодо ЄС і вкладати різний зміст у це поняття, бути євроскептиками та залишатися при цьому принциповими ідеологічними супротивниками. Але на практиці сьогодні євроскептицизм існує та розвивається переважно у рамках консервативної й ультраконсервативної ідеології, що особливо яскраво проявляється на загальноєвропейському рівні [6]. Це сприяє зростанню антиєвропейських настроїв в Європі. І. Узнародов (Російська Федерація) наголошує, що примітним є той факт, що паралельно з ростом євроскептицизму у громадській думці нівелюють свій євроінтузіазм і традиційні політичні партії у багатьох європейських країнах.

Починаючи з 2009 р. євроскептики заявляють про свою присутність в Європейському парламенті, коли з'явилися два наднаціональних об'єднання євроскептиків. Більш радикальною була група «Європа за свободу і демократію», що складалася з 34 депутатів 9 країн: Великої Британії, Італії, Франції, Греції, Данії, Литви, Нідерландів, Словаччини та Фінляндії. Основа фракції – депутати від ПНСК (Партія Незалежності Сполученого Королівства) й італійської «Ліги півночі». Друге об'єднання євроскептиків – фракція «Європейські консерватори і реформісти» (54 депутати) – виступає проти федералізації ЄС, але залишає за ним право на існування у його нинішній формі та складі, але критикує політику ЄС. Склад об'єднання – 15 представників польських партій («Право і справедливість» – 11 депутатів, «Польща понад усе» – 4 депутати), 9 – від чеської Громадської демократичної партії і по одному від партій Бельгії, Угорщини, Латвії, Лит-

ви, Нідерландів. База фракції – британські консерватори (26 мандатів), які раніше вийшли з правоцентристської Європейської народної партії [7, с. 69-70].

Отже поступово скептицизм щодо ефективності ЄС стає загальноєвропейським явищем, виходить на загальноєвропейську арену та набуває потужного значення для обмеження подальшого поглиблення та розширення ЄС.

Що ж до коренів британського скептицизму щодо ЄС, О. Тарнавський (Україна) зазначає, що «Євроскептицизм, як суспільно-політичне явище, почав проявлятися у Великобританії у 1950-х рр. ХХ ст. [5, с. 339], що, на нашу думку, означає, що явище з'явилося раніше від вступу Великої Британії до ЄС. Приходимо до розуміння, що Британія ще у той час вбачала у політиці європейської інтеграції як недоліки, так і переваги. Оскільки після відсторонення у створенні ЄОВС (згодом ЄЕС та Євроатому) та першої відмови ЄЕС Британії у вступі до нього, створила інше євроінтеграційне утворення – ЄАВТ (Європейську асоціацію вільної торгівлі).

Нагадаємо, що є два основні види євроскептицизму (насправді є більш розгалужений поділ, але вжитку набув той, яким ми послуговуємося): «жорсткий» і «м'який», які відрізняються своєю риторикою та поведінкою політиків відповідно до назви. «Жорсткий» – це формальна підтримка членства, але насправді політики, які належать до даного напрямку – пропагують вихід з ЄС. «М'який» євроскептицизм вважається таким, коли його прихильники використовують риторику оспорування щодо певної європейської проблеми, як частину їх політичного репертуару» [5, с. 340]. Британія є батьківщиною і першого, і другого напрямку. Тому приклад британського євроскептицизму має більш довгі корені та найбільший вплив на зовнішню політику держави.

2012 р. у британській газеті «The Guardian» було зазначено, що корені британського євроскептицизму полягають у географії та глибинах історії країни. Такі висновки є обґрунтованими та заслуговують на увагу.

1) Географія Англії вплинула на розвиток мови, особливості британського права й індивідуалістичність і націоналістичні риси англійської церкви.

2) Історія, якщо говорити про ХХ ст., то згадуючи події та наслідки Другої світової війни, коли континентальні країни Європи лікували травми іноземної окупації (25 з 27 країн-членів ЄС, окрім Великої Британії та Швеції, були зайняті іноземними арміями та/або вітчизняними диктаторами у ХХ ст.), варто наго-

лосити, що політичні свободи Англії процвітали, навіть якщо її економічний та інтелектуальний розвиток часто відставав від континентальних сусідів.

3) Інтереси Великої Британії, які формувалися під впливом географії та історії, полягали не в Європі. Поступово Англія (згодом – Велика Британія) перетворилася на стабільну національну державу, далі – в імперію з відчуттям винятковості. Британська держава – це морська торговельна країна, яка з доісторичних часів розвивала зростаючу військово-морську та промислову владу до світової імперії [10].

Історія свідчить, що Велика Британія має принципові трансакційні відносини з ЄС. Членство оцінювалося з точки зору витрат і вигоди, а не як емоційне зобов'язання. Більш того, Велика Британія часто вважала, що організація та політика ЄС є неординарними. Це було відображено у суперечках М. Тетчер з ЄС у 1980-х рр., коли вона прагнула скоротити величезний внесок британського бюджету до ЄС. Протягом багатьох років політична база британського євроскептицизму перейшла зліва направо. У 1975 р. Г. Вілсон опікувався зменшенням відстані з Європою шляхом проведення переговорів і винесенням результатів на референдум [9].

І. Бусигіна (Російська Федерація) зазначає, що сама можливість Британії вступити до ЄС породила євроскептичні рухи. І це дало право стверджувати, що англосаксонська геополітична традиція визнавала проблему євроінтеграції складовою сучасного геополітичного дискурсу. У рамках останнього подальше зростання євроскептицизму призвело не просто до проголошення євроскептичних настроїв, але й до створення євроскептичних політичних рухів, партій та об'єднань [1].

Отож розуміємо, що британський скептицизм щодо ЄС та поглиблення інтеграції має глибокі історичні корені, що було обумовлено і географічним положенням країни.

Перейдемо до розгляду впливу євроскептицизму на зовнішню політику Великої Британії.

Так, у ході виборчої кампанії до британського парламенту у 2010 р. консерватори підтвердили свою позицію помірнього скептицизму. Партія виступала за децентралізацію ЄС, велику гнучкість проведеної ним політики та зробила заяву, що Велика Британія не стане приймати участь у ключових напрямках інтеграції, зокрема, в Економічному та валютному союзі, реформі основоположного договору, поширенні компетенції ЄС на політику у галузі правосуддя, соціальних, внутрішніх і міжноро-

дних справ, а також у сфері безпеки. Головний акцент у своєму передвиборному маніфесті консерватори зробили на захист національних інтересів. Така позиція дозволила перемогти на виборах і повернутися до влади у коаліції з Партією ліберальних демократів [3].

Вибори до Європейського парламенту, що проходили у країнах-членах ЄС з 22 по 25 травня 2014 р. принесли перемогу правоцентристській Європейській народній партії.

Найбільшого успіху досягла ПНСК, яка виступала за вихід Британії з ЄС і посилення імміграційної політики. Вона отримала рекордні 29%, обійшовши і консерваторів, і лейбористів, які вперше за останні 100 років не змогли здобути перемогу на загальних виборах у Великій Британії. Перемога ПНСК примітна ще й тому, що в історії Сполученого Королівства до сих пір не було випадків, коли партія, яка не має представництва у британському парламенті, отримувала б такий результат. ПНСК перемогла також у таких регіонах, як Уельс і Шотландія.

Вже після цих виборів не залишилося сумнівів, що прем'єр-міністру Д. Кемерону необхідно буде підтвердити свою обіцянку переглянути відносини Британії з ЄС і знизити імміграційний потік з метою повернути голоси консерваторам, що відійшли до ПНСК.

Після референдуму 23 квітня 2016 р. з політичної арени зникають головні локомотиви Brexit. Так, лідер ПНСК Н. Фарадж подав у відставку, прем'єр Д. Кемерон готувався піти у відставку восени, а затятий прихильник Brexit, колишній мер Лондона Б. Джонсон, передумав балотуватися на посаду прем'єра [3].

М. Шепелєв та Є. Артємова (Україна) зазначають, що британські євроскептики виступають проти створення європейської «супердержави», оскільки у кінцевому рахунку це може призвести до зникнення європейських держав. Вони впевнені, що британські свободи та суверенітет обмежуються діяльністю інститутів ЄС, які втрачаються після вступу Британії до ЄС, криза Єврозони підсилила критичне ставлення до інститутів ЄС. Скептики вважають, що Британія програє від членства в ЄС. Жорстко критикуючи погляди «панєвропеїстів», британські євроскептики пропонують свою концепцію Європи. Вони хочуть бачити Європу XXI ст. децентралізованою, більша частина повноважень у ній має бути повернена національним парламентам. Євроскептики бажають бачити ЄС підпорядкованим національним парламентам [7, с. 70-71].

Підсумуємо щодо того, які саме партії та сили висловлюють скептичні ідеї щодо участі

Королівства в ЄС. Найбільш радикальна, яка виступала за вихід Британії з ЄС – ПНСК (Партія Незалежності Сполученого Королівства) та більш помірні: Британська Консервативна партія та Британська Національна партія. Також сформовані та діють різні організації євроскептиків: «Група Брюгге» (голова – М. Холмс), «Бізнес за Стерлінг» (С. Колмс, Дж. Крейвен), «Конгрес за демократія», «Європа націй», «Європейський фонд», «Вільна Британія», «Новий Альянс» [7, с. 72-75].

Щодо консервативної партії, то за М. Говарда консерватори виступали за децентралізацію ЄС, де Британія збереже контроль над своєю долею та буде підтримувати НАТО, а не європейську армію. Консерватори також виступали проти рішення Т. Блера у 1997 р. підписати Соціальну хартію ЄС. У маніфесті консерваторів 1999 р. зазначено, що вони будуть протистояти будь-якому рухові у бік єдиної європейської держави. Вони активно виступають за зменшення бюрократії в ЄС. Євроскептичні погляди консерваторів (за більш «гнучку» Європу, співробітництво має відбуватися за схемою часто співпадаючих кіл, що означає поєднання окремих держав-членів, які згодні з певним документом і прийняття цього документу, його виконання обов'язкове лише для держав, що погодилися) принесли їм перемогу ще на муніципальних виборах 1 травня 2008 р. В умовах гострої кризи Єврозони однопартійці прем'єр-міністра Д. Камерона у палаті громад проголосували за проведення референдуму з питання про доцільність подальшого перебування Великої Британії в ЄС. Але тоді рішення так і не було прийнято [8, с. 82-85].

Л. Воробйова (Російська Федерація) зазначила, що британці після війни, на противагу державам континентальної Європи, вийшли із ще більшою довірою до своєї держави та її політичних інститутів. В їх сприйнятті перспективи європейської єдності спочатку панував скептицизм і холодний розрахунок при відсутності будь-якої романтизації європейського проекту [2, с. 39]. Більшість честолюбних проектів ЄС було здійснено завдяки германо-французькому співробітництву, ці дві держави прийнято називати «мотором» ЄС. Велика Британія, навпаки, закріпила за собою імідж «гальма» ЄС, євроскептика, «жахливого» партнера. «Залізна леді» Тетчер у 1984 р. наполягала на поверненні британських внесків, і Брюссель погодився на особливу знижку, яка діяла до референдуму. Британія отримує 66% свого нетто-внеску до бюджету ЄС, що, звичайно,

обертається збитком для інших нетто-платників, які повинні брати на себе цю британську частку.

У період перетворення ЄЕС в ЄС Британія все більше дистанціювалася від політичної інтеграції, домагаючись для себе винятків з правил. Так, Королівство не є учасником Шенгенської угоди та Валютного союзу, використовуючи досить часто так звані Opt-outs (виняток із загальних правил), щоб не брати участь у реформах ЄС, які її не влаштовують. Про британські особливі права чули завжди у схожих ситуаціях: Лондон в обмін на відмову від застосування вето отримував право на Opt-out. З часів Маастрихта з кожним європейським договором зростала кількість британських Opt-outs. Завдяки своєму особливому статусу, який постійно розширювався, Велика Британія де-факто і до референдуму стояла однією ногою поза ЄС [2, с. 41-42].

Але були проекти в ЄС, які Лондон підтримував, або навіть просував. Зокрема, Лондон підтримував розширення ЄС, оскільки бачив у цьому процесі інструмент протидії політичному зрощенню Європи. Велика Британія в особі лорда Кокфільда стала розробником концепції зі створення внутрішнього ринку ЄС, а прем'єр-міністр М. Тетчер зробила вклад у його практичну реалізацію. Серед інших ініціатив Королівства можна назвати Лісабонську стратегію, яка передбачає заходи стимулювання економічних реформ з метою посилення міжнародної конкурентоспроможності ЄС. Т. Блер був першим європейським політиком, який зажадав здійснити п'яте розширення ЄС до травня 2004 р. Під час свого головування в ЄС у першій половині 2005 р. він домігся відкриття переговорів з Туреччиною та Хорватією про членство в ЄС. Взявши курс на модернізацію держави, Т. Блер навіть планував провести референдум про вступ країни до Єврозони [2, с. 42-43].

Найважливішою сферою, де Велика Британія йшла на поступки, це безпека й оборона. На франко-британському саміті у Сен-Мало (3-4 грудня 1998 р.) вона визнала можливість проводити автономні військові операції силами європейських країн у тих випадках, коли не задіюється НАТО у цілому. З саміту у Сен-Мало Британія, по суті, вийшла на роль фактичного лідера процесу формування спільної європейської політики у сфері безпеки та оборони (СЄПБО), вважаючи при цьому, що зближення з ЄС сумісно з її особливими відносинами із США. Згідно британського підходу, метою СЄПБО є зміцнення трансатлантичних відносин і консолідація НАТО.

Не погоджувались британські євроскептики на початку XXI ст. з наступним. Щодо дискусії навколо проекту Європейської Конституції, то окремі його пункти з самого початку викликали заперечення Великої Британії. Це – поширення голосування кваліфікованою більшістю на такі сфери, як оподаткування; зовнішня й оборонна політика; запровадження посади прокурора ЄС; розширення повноважень європейського парламенту; пакт про взаємну оборону, неприйнятний для Британії, оскільки суперечить п'ятій статті Вашингтонського договору та може привести до підриву основ альянсу із США. Хоча Велика Британія разом з іншими країнами-членами ЄС підписала проект Конституційного договору (2004 р.).

К. Прісмантайте (Естонія) зазначає, що Сполучене Королівство намагається відігравати активну роль у процесі прийняття рішень в ЄС, вибравши пріоритети у Порядку денному ЄС, які допомагають Великій Британії реалізувати свої національні інтереси. Але британці все ще виступають проти таких ініціатив ЄС, які обмежують державний суверенітет. Науковець наголошує, що британську зовнішню політику щодо Європи у XXI ст. можна охарактеризувати за допомогою терміну «прагматизм». Термін «прагматизм» означає, що Велика Британія вибирає такі сфери ЄС, де вона бачить потенціал, щоб взяти на себе провідну роль, яка дозволяє реалізувати свої зовнішньополітичні цілі та пріоритети. Можна сказати, що прагматизм у зовнішній політиці Британії є нормальною нормою, і британські прем'єр-міністри схильні дотримуватися цієї норми [13, р. 42-43].

Британський євроскептицизм європейської інтеграції пояснюється як прояв британської винятковості. Тобто, Велика Британія ставиться до європейської інтеграції як до прагматичної й утилітарної зовнішньої політики, яка позбавлена нормативної відданості європейському ідеалу все більш тісної та глибокої співпраці [11, р. 4-6]. На відміну від інших напрямків євроскептицизму, у Великій Британії елітарна версія співіснує разом із низовими популістами, якими користуються опортуністичні партії, створені у Західній Європі.

У 2013 р. Д. Кемерон пообіцяв, що він буде прагнути вести переговори щодо кращих позицій Британії в ЄС, а тільки потім, за необхідності, буде проведено референдум до кінця 2017 р. Але, коли завершувалися перемовини 2016 р., британські євроскептики не говорили нічого, окрім слова «вихід» [12]. Відтак, референдум було проведено і зараз тривають пере-

говори щодо умов виходу Британії з ЄС.

Висновки. Велика Британія є батьківщиною євроскептицизму (і «жорсткого», і «м'якого» видів), оскільки саме на її території з'явилися перші паростки цього явища. Причинами цього стали географічне розташування Королівства та його історія. Історично обумовленим став той факт, що для Великої Британії проект ЄЕС/ЄС розглядався з погляду витрати/вигоди і не мав ніякого емоційного забарвлення, як для Франції чи Німеччини з їх повоеваним примиренням. Євроскептицизм проявився одразу із фактом небажання вступати до ЄЕС. У подальшому економічні мотиви спікали Британію до вступу в організацію, але вона завжди прагнула бути в стороні від поглиблення інтеграційних процесів. На початку XXI ст. Велика Британія сприяла швидкому розширенню ЄС у 2004-2013 рр., оскільки вважала, що розширення відсуне на певний час поглиблення інтеграційних процесів в ЄС.

Королівство виступало за проект Європейської Конституції, за спільну політику безпеки й оборони, але без підписання пакту про взаємодопомогу. Королівство виступало проти: великих внесків до бюджету ЄС, Спільної сільськогосподарської політики, єдиних стандартів для внутрішньої політики та політики безпеки, розширення прав Європарламенту. Не влаштувала Британію і міграційна політика ЄС після 2013 р. Британія не ввійшла повністю до Шенгенської зони (було дозволено тільки туристичні поїздки для громадян ЄС) та не увійшла до Єврозони. Для того, аби Британія не блокувала рішення в ЄС до неї застосовували винятки (Opt-out), через які вона меншою мірою, ніж інші країни-члени, була інтегрована до ЄС.

Всі ці фактори, у кінцевому рахунку, призвели до проведення референдуму за вихід Британії з ЄС, який отримав назву Brexit.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бусыгина И. Евросоюз: от частного к общему // Россия в глобальной политике. 2010. № 1. URL: http://www.globalaffairs.ru/number/n_14566
2. Воробьёва Л. Британский выбор: с Европой, но вне ЕС // Проблемы национальной стратегии. 2016. № 6 (39) С. 38-45.
3. Наслідки Brexit. Євроскептицизм в Євросоюзі та погані шанси України на інтеграцію. URL: <https://tsn.ua/svit/naslidki-brexit-yevroskepticizm-v-yevrosoyuzi-ta-pogani-shansi-ukrayini-na-integraciyu-690082.html>
4. Оськін О. Євроскептицизм: основні типи опозиції до ідеї європейської інтеграції // Дослідження світової політики: 36. наук. пр. Київ: ІСЕМВ НАН України, 2009. Вип. 48. С. 26-33.
5. Тарнавський О. Формування поняття та типологій євроскептицизму // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 109. С. 338-343.
6. Узародов И. Евроскептицизм после кризиса // Европейский процесс; страны и регионы. URL: <http://www.sov->

europe.ru/2015/1/uzarov.pdf

7. Шепелєв М., Арт'юмова Є. Євроскептицизм в ідеології та стратегії політичних партій Великобританії // Політологічні записки: Зб. наук. праць (Луганськ). 2011. Вип. 3. С. 64-74.

8. Шепелєв М., Арт'юмова Є. Феномен євроскептицизму як прояв кризових тенденцій у процесі європейської інтеграції // Політологічні записки: Зб. наук. праць (Луганськ). 2011. Вип. 3. С. 78-89.

9. Brexit brief. The roots of Euroscepticism. Why Britons are warier than other Europeans of the EU. URL: <https://www.economist.com/news/britain/21694557-why-britons-are-warier-other-europeans-eu-roots-euroscepticism>

10. Britain, proud home of Euroscepticism URL:

<https://www.theguardian.com/world/2012/jan/26/britain-proud-home-euroscepticism>

11. British Euroscepticism as British Exceptionalism: The Forty-Year «Neverendum» on the Relationship with Europe. Andrew Glencross // *Studia Diplomatica*. 2014. Vol. LXVII, Issue 4: Various shades of federalism: Which responses to the rise of populism and euroscepticism? P. 2-12.

12. British Euroscepticism: a brief history. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euroscepticism-a-brief-history>

13. Prišmantaitė K. British foreign policy in the 21st century: priorities and challenges. // *Global Academic Society Journal: Social Science Insight*. 2009. Vol. 2. No. 7. Pp. 41-54.

Хмель Анастасія, Єрьоміна Валентина *Євроскептицизм у зовнішній політиці Великої Британії на початку XXI століття*

Стаття присвячена визначенню сутності й особливостей британського євроскептицизму та його впливу на зовнішню політику Великої Британії. Автори звернули увагу на те, яким чином проявляється євроскептицизм у зовнішній політиці Королівства та яке місце обіймає у формулюванні майбутніх напрямків зовнішньої політики. Було з'ясовано, яку роль грає євроскептицизм у позиції Великої Британії щодо розширення та поглиблення ЄС і як вплинув на подальше членство Королівства в ЄС.

Автори дійшли висновку, що членство Сполученого Королівства від самого вступу та до подій референдуму влітку 2016 р. було позначено британським євроскептицизмом, що проявлявся спочатку у небажанні Британії брати участь у процесі поглиблення європейської інтеграції, а згодом на започаткування процесу Brexit.

Ключові слова: Велика Британія, ЄС, євроскептицизм, європейська інтеграція, Brexit

Хмель Анастасія, Єреміна Валентина *Євроскептицизм во внешней политике Великобритании в начале XXI века*

Статья посвящена определению британского евроскептицизма, его особенностей и влияния на внешнюю политику Великой Британии. Авторы обратили внимание на то, каким образом проявляется евроскептицизм во внешней политике Великой Британии и какое место занимает в определении будущих направлений внешней политики. Обозначено, какую роль играет евроскептицизм в расширении и углублении ЕС и как повлиял евроскептицизм на дальнейшее членство Королевства в ЕС.

Авторы пришли к выводу, что членство Соединенного Королевства от самого вступления и до событий референдума в Британии летом 2016 г. находилось под влияние британского евроскептицизма, который проявлялся сначала в нежелании Британии участвовать в процессе углубления европейской интеграции, а затем на начало процесса Brexit.

Ключевые слова: Великая Британия, ЕС, евроскептицизм, европейская интеграция, Brexit

Khmel Anastasiya, Yeriomina Valentyna *Euroscepticism in UK's foreign policy at the early of the 21st century*

The article is devoted to the definition of the role of Euroscepticism and its influence on the foreign policy of Great Britain. The authors drew attention to how European skepticism manifests itself in the foreign policy of the Kingdom and what place embraces in the formulation of future foreign policy directions. It was clarified what role Euroscepticism plays in the position of the UK to expand and deepen the EU and how it affected the future membership of the Kingdom in the EU.

It was emphasized that Britain itself is homeland to the «soft» and «hard» types of Euroscepticism, and the development of the second type has led to the Brexit process.

The authors concluded that membership of the United Kingdom from the very beginning to the referendum events in the summer of 2016 was marked by British Euroscepticism, manifested primarily by Britain's reluctance to participate in the process of deepening European integration, and subsequently in launching the Brexit process.

Keywords: UK, EU, Euroscepticism, European integration, Brexit

Надійшла до редакції 05.03.2018 р.